

בארה של תורה

מאוצרותיו של הרב ראובן גולן שליט"א
מח"ס "בארה של תורה", "רביד הזהב" על הל' שבת, ו"לפלגות ראובן" על הל' פסח ויו"ט

העלון יו"ל ע"י מוסדות "דרכי תורה" - רחובות

לע"נ יחיאל בן סעדיה שעירי ז"ל | גליה בת עובדיה אהרוני ע"ה
אריאלה חיה בת אהובה רוזנפלד ע"ה | אביבה בת שושנה ישראלי ע"ה

גליזון 948

פרשת
כי תבא

דוא"ל להערות
ורשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com
051-8410805

של סוכריה בלבד. כולו אינו אלא עדיבות לדג אחד חולף, חסר כל קיום ואחיזה אמיתית. ההכרה בהבל ובאפסיות של ההתרגשויות הרגעיות הללו היא המגן הנאמן ביותר המאפשר לאדם לשמור על עיניו, על קדושתו, ועל צלילות דעתו בכל מצב בחיים".

תואר אחד או שניים? הסדר העמוק מאחורי "אשת יפת תואר"

רבינו יוסף חיים בספרו "בן איש חי" (דרוש) מקשה שדין אשת יפת תואר נודג גם באשה שאינה יפה, והתורה היתה יכולה לנקוב בלשון כללית – "אשה", ומדוע אם כן נאמר "אשת יפת תואר"?

כדי ליישב את הקושיא, מביא הבן איש חי את דברי הגמרא במסכת יבמות (סג), בשמו של ר' חייא, המעיד על אשתו: "דיינו שמגדלות את בנינו, ומצילות אותנו מן החטא". ומבאר ה"בן איש חי" שבכל אשה יש שתי תועלות מרכזיות: תועלת ראשונה: הצלת הבעל מן החטא ומצד הרע. תועלת שנייה: גידול והעמדת בנים לתורה ולמעשים טובים.

והנה, ביפת תואר קיימת רק התועלת הראשונה של הצלה מן היצר, אך התועלת השנייה לא רק שאינה קיימת בה, אלא אף להיפך, שיצא ממנה בן סורר ומורה, וכפי שדרשו חז"ל מסמיכות הפרשיות של "אשת יפת תואר" לפרשת "בן סורר ומורה".

בדקדק זה מביא ה"בן איש חי" את הפסוק (מלכים א א, ו) אודות דוד המלך ואדוניו בנו: "ולא-עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית", ומפרש שדוד לא הוכיח את אדוניו מפני שחשש שאם יוכיחו יטען בנו כנגדו "מדוע ככה עשית" – מדוע לקחת יפת תואר", שכן אדוניו היה בנה של אשת יפת תואר.

וכיון שבאשת יפת תואר חסרה התועלת השנייה, ונשארה בה רק תועלת אחת – הצלת הבעל מן החטא. לכן אמר הכתוב "ולקחת לך" – שהתועלת מאשת יפת תואר היא "לך" לעצמך לבדך, אך אין בה תועלת עבור הבנים.

ולכן נאמר "אשת יפת תואר", ולא "אשה" סתם, שבא הכתוב לומר שאישה זו יפה רק בתואר אחד (תועלת אחת), ואינה כנשות ישראל שיפית בשני תארים (יפי ובנים).

לאור יסוד זה, מבאר הבן איש חי את זעקת רחל אמנו ליעקב, "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי": אצל יעקב אבינו, מעלתו הרוחנית הייתה עליונה עד שלא היה זקוק כלל לתועלת הראשונה של הצלה מן החטא [כמבואר בספרנו בפרשת ויצא שביעקב אבינו ענין הזיווג היה כאדם הראשון קודם החטא]. לכן, אצלו התועלת היחידה האפשרית מהאשה יכולה לבוא אך ורק מצד הבנים. ומשום כך זעקה רחל שאם אין לה בנים, הרי שמהות נישואיה נותרה ללא שום תועלת.

למות זכאי: הדאגה ההורית העמוקה ביותר בתורה

"ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אותו אל זקני עירו" (דברים כא, יט)

יש להתבונן מהו פשרה של מעורבות הוריים בהענשת בן סורר ומורה? מדוע מוטלת עליהם החובה לתפוס את בנם ולהובילו אל בית הדין?

ולפי פשוטו הוא משום שההורים הם התובעים ובעלי הדין. כל עניינו של דין זה

שער לחורבן: כוחו העצום של מבט אחד

"וראית בשביה אשת יפת תואר" (כא, יא)

פרשתנו נפתחת בדין "אשת יפת תואר". עיון מעמיק בסוגיה זו, לאור משנתו המרתקת של הגאון רבי משה שמואל שפירא ראש ישיבת באר יעקב בספרו 'זהב משבא', פותח צוהר לנקודה יסודית ועוצמתית בעבודת השם ובשמירת המחשבה והעיניים.

התמיהה המרכזית בדין זה היא: כיצד יתכן שאיש ישראל, צדיק ובן עליה, יגיע לשפל המדרגה של חשק באשת יפת תואר – גויה משוקצת ומאוסה, ובפרט שסופר לשונאה ולדוליד ממנה בן סורר ומורה, ועם כל זה לא נמנע מלחשוק בה?

התשובה לשאלה זו מתחילה במילה אחת: "וראית". הראיה הראשונה היא הפתח והשער לכל מה שיקרה לאחר מכן. ברגע שאדם רואה ונותן פתח ליצר, היצר כבר יעשה את שלו ויפיל אותו לבאר שחת.

וכמו שמבאר הגר"א על הפסוק "לפתח חטאת רובץ", כי חובה על האדם להיזהר מלפתוח אפילו פתח קטן ליצר הרע, שכן מרגע שנפתח הפתח הקטן ביותר – הסכר נפרץ והיצר המחטיא כבר רובץ במלוא עוזו.

כך הוא תהליך חרידתו של היצר הרע כמבואר במסכת סוכה (נב, ב): בתחילה הוא קרוי "הלך" (עובר אורח חולף), לאחר מכן הוא נעשה "אכסנאי" (אורח השוהה במקום), ולבסוף הוא הופך ל"בעל הבית". ללמדנו שאם מתחילה האדם פותח לו פתח, סופר שנעשה לו היצר בעל הבית ח"ו.

מכאן למדים אנו את כוחה הדרסני של ראייה אחת קטנה, שביכולתה לגרור את האדם אל תרומות של קלקולים גדולים.

השפעתה של הראייה אינה פוסחת על ענקי רוח וצדיקים עליונים. המשגיח הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוויןשטיין נרג לציין יסוד נורא: למלחמה דו יוצאים צדיקים גמורים ונקיים מכל חטא (שכן כל מי שהיה ירא מחטא שבידו – היה חוזר מן המלחמה). ולמרות זאת, היו מרם שנכשלו ביפת תואר – והכל החל מאותו פתח לחטא וראייה ראשונה.

דוגמה לכך מציינ בחז"ל על דוד המלך, שאמר על עצמו "ולבי חלל בקרבי" (תהילים קט), ובכל זאת נשא יפת תואר, שממנה יצא בנו אבשלום שהיה בן סורר ומורה וביקש להרוג את אביו. מכאן רואים שגם גדולי עולם אינם חסינים מפני כוחו של מבט שאינו שמור.

רבי ירוחם המשגיח ממיד, הוסיף נופך מצמרר על עומק טומאת המבט:

"אם אדם נכשל בהסתכלות אחת, הרי תמונה זו אינה מניחה אותו כל ימי חייו. אפילו בשעת תפילת נעילה, בטהרתו לפני ה' ביום הכיפורים הקדוש – מופיעה פתאום לפניו אותה תמונה ישנה".

לסיים, חותם המחבר בדבריו המאלפים של רבי ירוחם זצ"ל, המעניקים לנו מבט מרגיע ומשחרר על פיתויי העולם:

"התענוג הגשמי והאסור הגדול ביותר – שקר הוא, ואינו שווה אלא בלקיקה

מגם בן יוסף ולאחיו חז"ל
יבנה בן רחל מורדו ח"ל
סוליקה בת רחל חייבי ע"ה

שרה איתן בת יהודה
ובלומה שפילמן ע"ה
שרה יהודה בת דוד גרסי ע"ה

חיים בן סאלם קרחה ח"ל
מנחם בן עזרי גרסי ח"ל

זכנד אביגיל בת
מרים אבשיק ע"ה
אלהיה בן עישה תורגמן ח"ל

רחל בת סעדיה ואחרון בן ע"ה
הרר בן מרים חייבי ח"ל
שמואל בן פנימה ורדו ח"ל

ל י ע י ל י ו י מ ש ד ו ק

אהבה ללא תנאי: מה שמלמדת אותנו הגמרא בכרכות על חיי זוגיות וברית נצח "כי יקח איש אשה" (כר, א)

במסכת ברכות (ז, א) מובא מנהג מופלא מארץ ישראל: כאשר אדם היה מתחתן, היו בני החברה שואלים אותו על האישה שנשא – האם הוא בבחינת "מצא" או "מצא"?

ההבדל בין המילים נסמך על שני פסוקים מנוגדים: מחד גיסא נאמר "מצא אשה מצא טוב" (משלי יח, כב), ומאידך גיסא נאמר "ומצא אני מר ממות את האשה" (קהלת ז, כו).

מהו ההבדל העמוק בין "מצא" ל"מצא"?

הרב שמשון פינקוס בספר 'תפארת שמשון' מבאר יסוד עצום לחיים:

ה"מצא" (אשה טובה): מסמל אדם שפעם אחת בחייו מצא את אשתו, ומאז והלאה הוא מקבל אותה כפי שהיא. הוא אינו מעמיד אותה במבחן יומיומי ואינו בודק בכל בוקר מחדש האם היא מתאימה לציפיותיו או משביעה את רצונו. משום כך, צפויים לו חיים של שלווה וטוב אמיתי.

ה"מצא" (מצב של מר ממות): לעומת זאת, מי שמתנהל בבחינת "מצא" – כלומר, אדם שכל יום מחדש חוקר, בודק וממציא מחדש ספקות: "האם זהו אכן זיווג? האם היא עומדת בסטנדרטים שלי היום?" – יוצר לעצמו מציאות מרידה כמות. הביקורת התמידית פרצת את השורש המקורש של הקשר.

יסוד זה מהווה מפתח להבנת מערכת היחסים הנצחית שבין הקב"ה לבנות ישראל. כשהנביא ירמיהו מדבר על מערכת זו הוא משתמש בלשון "מצא" – "כה אמר ה' מצא חן במדבר עם שרידי חרב" (ירמיהו לא, א). ועל פי הג"ל תבאר שברצונו לומר שלאחר שדקב"ה בחר בנו והוציאנו ממצרים, הקשר בינינו אינו מותנה עוד במצבנו הרוחני המשתנה בכל רגע. הקב"ה אינו מעמיד אותנו במבחן יומיומי לבדוק האם אנו ראויים לו היום או לא; אנו שייכים לו יתברך בבטלות בלתי מעוררת, ללא אפשרות של ניתוק.

את המשך דברי הנביא "עם שרידי חרב", מבאר הרב פינקוס על פי משל מאיד עיניים:

אדם נושא אשה. ביום חתונתם היא עוטה שמלה מפוארת, מקושטת במיטב התכשיטים והבגדים היקרים. אך פתאום, לאחר גמר החגיגות, הוא מתבונן ורואה אותה לבושה בבגדים פשוטים ויומיומיים, ללא שום הדר חיצוני. אדם כזה עלול לטעון באכזבה: "הרי זה מקח טעות! לא התחתנתי עם אשה כזו!"

אולם, מי שנושא אשה המופיעה מראש בבגדי סובות ובלויים, לעולם לא יוכל לטעון טענת מקח טעות אחר כך. מדוע? משום שלעולם היא לא תהיה במצב גרוע יותר מהמצב שבו פגש אותה בתחילה.

כך בדיוק נדוג הקב"ה עמנו: הוא לקח אותנו ממצרים בעת שהיינו שקועים במ"ט שערי טומאה – במצב השפל והנומך ביותר האפשרי. גרוע מזה בוודאי לא נגיע. מרגע שדקב"ה בחר בנו וקידש אותנו מתוך אותו שפל מדרגה, הברית בינינו נצחית ואינה ניתנת לניתוק לעולם.

ההסתכלות הזו מעניקה לנו עומק אדיר חן בחיי המשפחה והן בעבודת ה' היומיומית:

בעולם הזוגי והבין-אישי: האהבה האמיתית אינה נבנית על בסיס חיטוט מתמיד, ציונים יומיים או שאלות של "האם בן הזוג מושלם עבורי ברגע זה?". קשר בריא ויציב נשען על קבלה פנימית עמוקה, על הידיעה ש"מצאנו" זה את זה, ועל בניית אמון יציב שאינו מתנדנד עם כל משב רוח או שינוי חיצוני.

בעבודת הבורא: בימים של נפילה או התמודדות רוחנית, כאשר אדם עלול להרגיש רחוק או שפל, עליו לזכור את אהבת ה' הראשונה ממצרים. הקב"ה בחר בנו לא מפני שהיינו מושלמים, אלא מתוך אהבת נצח שאינה תלויה בדבר – ולכן הדי הנטויה של הקב"ה לעולם מחכה לנו בזרועות פשוטות, באמונה שאין שום מציאות בעולם שיכולה לנתק את הברית בינינו לבין אבינו שבשמים.

מתחיל מכך שהוא נגב מאביו ולא מאדם אחר, ולכן מטבע הדברים הם הכתובת המשפטית והתביעה מונחת לפתחם. [ולכן מבואר ברמב"ם בהלכות ממרים שמועילה מחילתם לפרטור מדין בן סורר ומורה].

אולם, בספר 'משולחן רבי אליהו ברוך' (פינקל) ביאר את עומק הדבר. שכן דינו של בן סורר ומורה אינו נובע רק ממעשיו כרגע, אלא בשל סופו הצפוי – התדרדרות שתביא אותו ללסטם את הבריות ולשפוך דמים. חז"ל מלמדים אותנו עיקרון יסודי דין זה: "ימות זכאי ואל ימות חייב". מכיוון שגזר הדין מגיע לו בשל עתידו העגום, התורה דואגת למצבו הרוחני והמוסרי, ומעניקה לו הזדמנות לסיים את חייו כשהוא זכאי ככל הניתן.

כאן נחשף רעיון מרהיב: כשם שמוטלת על האב חובה הלכתית ואבהית לדאוג לכל צרכי בנו בעולם – למולו, לפרוהו, ללמדו אומנות ותורה (קידושין כט, א) – כך מוטלת עליו ועל האם החובה העליונה לדאוג שימות זכאי ולא חייב.

על אביו ואמו מוטל החיוב לדאוג לאחריתו ולטובתו האמיתית במובן העמוק ביותר, גם כאשר הדרך לכך נראית בלתי נתפסת. זוהי מסירות נפש הורית שאין למעלה הימנה – ליווי הילד עד הקצה האחרון, מתוך אחריות גמורה לנשמתו ולגורלו.

שור וחמור בהנהגה: מבטו החודר של הרב אברמסקי על שותפות ומיניות

"לא תחרש בשור ובחמור יחד" (כב, י)

מעבר לפשט המקרא העוסק באיסור עבודת שדה המשותפת לשני בעלי חיים שונים, גילו לנו חכמינו ובעלי המוסר יסוד עמוק ומרחיק לכת הנוגע לכל תחומי החיים, ובפרט בהנהגה ציבורית.

בספר 'חזון יחזקאל' (תנ"ך עמ' 248) מובא סיפור מרתק הממחיש עד כמה עמוקים דברי התורה בהבנת נפש האדם והחברה:

פעם אחת הגיע ראש ישיבה להתייעץ עם הגאון רבי יחזקאל אברמסקי ראש ישיבת סלבודקה, וביקש ממנו לחוות דעתו על רצונו לצרף ראש ישיבה נוסף שיכונן לצדו וישתתף עמו בניהול המוסד. אותו ראש ישיבה הציג לפני הרב את הנהגתו ואופיו של המועמד המוצע.

בתגובה, הראה לו הרב אברמסקי את דברי ספר החינוך (מצווה תקנ"ג), המבאר את שורש המצווה של איסור עבודת שור וחמור יחד:

"יש למיני הבהמות ולעופות דאגה גדולה לשכון עם שאינם מינם וכו'. וכל חכם לב יקח מוסר שלא למנות שני אנשים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם".

לאור דברים אלו, חתם הרב אברמסקי את תשובתו החד-משמעית ואמר לראש הישיבה: "איני מיעץ לעשות כן".

למרבה הצער, אותו ראש ישיבה בחר שלא להישמע לעצת הרב. השותפות יצאה לדרך, אך כפי שהזהיר הרב אברמסקי מראש – הפערים המהותיים בטבעם ובהנהגתם של השניים לא איחרו לתת את אותותיהם. המצב הדרדר עד שהוצרכו להיפרד, ובסופו של דבר באו לבד אברמסקי כדי שישמש כבודד וידון ביניהם בשעת פרידתם וכאבם.

הסיפור המטלטל הזה מעניק לנו מבט נוקב על החיים בכלל, ועל עולם החינוך והנהגת הציבור בפרט:

לעיתים אנו נוטים לחשוב ששילוב של שני כוחות חזקים ומנוגדים ("שור" ו"חמור" במובן של עוצמות שונות) ייצור כוח אדיר ומנצח. אולם התורה מלמדת אותנו שכאשר היסודות הנפשיים וההנהגתיים שונים מיסודם, החיכוך הוא בלתי נמנע.

בניית צוות, בין אם בניהול קהילה, מוסד תורני, עסק ואפילו בחיי הנישואין והמשפחה, מחייבת בסיס משותף של ערכים, השקפת עולם ודרך ארץ. חיבור מאולץ מתוך לחץ חיצוני או שיקולים זמניים על פי רוב סופו להתפרק בעמל וצער רב.

רשימת השיעורים של הרב ראובן גולן שליט"א בביתנו "דרכי תורה"

ימים א' ג' ד' - הלכות כשרות המטבח (לאחר ערבית בצאת הכוכבים)

יום שלישי | "כמויות הבר" | הלכות איסור וחיית | 20:30-21:30

יום רביעי | טור בית יוסף הלכה למעשה | הלכות שבת | 20:30-21:30

יום חמישי | שיחה על פרשת השבוע | 17:20-18:00

שבת קודש | גמרא "מסכת מגילה" | 16:15-17:00

שבת קודש | הלכות שבת | 17:00-17:30

שבת קודש | אור החיים הקר' | כ-20 דקות לפני צאת השבת

שיעורי הרב ראובן גולן במגוון נושאים

ביקול הלשון בטל' 0733-71-81-56

שותפות בזיכוי הרבים של "בארה של תורה"!

חסות שבועית בלעדי: הקדשת הגיליון כולו לברכה,

להפארה או עילוי נשמה 250 ש"ח.

הקדשה אישית (במסגרת ייעודית): 50 ש"ח.

לפרטים ניתן להתקשר או לשלוח הודעת טל - 053-4514677